

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 91 1970

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÈ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 C, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1971

Recensioner av doktorsavhandlingar

Bo Bennich-Björkman: *Författaren i ämbetet. Studier i funktion och organisation av författarämbeten vid svenska hovet och kansliet 1550-1850*. (Studia litterarum Upsaliensia, 5.) Svenska Bokförlaget, Stockholm (tr. Uppsala) 1970.

Bo Bennich-Björkman har tidigare i *Termen litteratur i svenskan 1750-1850* (1970) framlagt en semantisk studie med en sinnrik indelning och genomgång av olika betydelser och användningar av begreppet litteratur. Själva indelningsgrunderna i ett sådant verk kan alltid diskuteras. Men det viktiga är att Bennich-Björkmans bok om termen litteratur för den behandlade perioden kommer att fungera som ett korrektiv mot de anakronistiska betraktelsesätt, som lätt insmyger sig i varje historisk vetenskap och som inte minst varit och är en fara för litteraturhistorien.

Bennich-Björkmans femhundraåriga doktorsavhandling, *Författaren i ämbetet. Studier i funktion och organisation av författarämbeten vid svenska hovet och kansliet 1550-1850*, har förtjänster av samma slag. Åtskilliga mer eller mindre utförda resonemang och bedömningar även i klassiska litteraturvetenskapliga arbeten ter sig tämligen anakronistiska mot bakgrund av hans forskningar. Det blir anledning för litteraturhistorikerna att övertänka om vi inte i gångna tiders litteratur uppsöker och överbetonar de genrer som omhuldas av vår samtids publik och kritik. Det ligger ju snubblande nära till hands, att vi applicerar vår egen tids litteraturbegrepp på gångna epoker och tror oss återfinna våra egna författartyper även i perioder med andra sociala och ekonomiska system.

Bennich-Björkman är inte den förste som har påmint om denna problematik och kunnat hänvisa till egna forskningar, men i det här avseendet hör hans arbeten till de viktigaste i svensk litteraturhistorisk forskning. Detta gäller hans utredning om termen litteratur men också i väsentliga stycken hans nu framlagda doktorsavhandling. Den bör bli betydelsefull för upprätthållandet och utvecklandet inom litteraturvetenskapen av ett historiskt betraktelsesätt vid studiet av 1600- och 1700-talet och kan också ge uppslag för analyser av andra epoker.

Avhandlingen består av sju stora kapitel och dess huvudtes är att vitterhetsidkarna i det äldre samhället i regel var eller blev ämbetsmän och att författarroll och ämbetsroll i hög grad sammanföll. Efter ett stort inledningskapitel om »Författarkarriären i det äldre samhället» med litteraturvetenskapliga och litteratursociologiska polemiker och resonemang, som det blir anledning återkomma till, går det en tydlig gräns framför andra kapitlet med rubriken »Kansli och hov från Gustaf Vasa till 1800-talets mitt». Även detta parti är en introduktion men av helt annan typ än inledningskapitlet. Vi får en översikt ända från senmedeltid av kanslisektorn och hovsektorn som en bakgrund till de analyserande kapitel som sedan följer.

I kapitel tre behandlas 1600-talets antikvitetsforskning som bland annat bedrevs inom antikvitetskollegiet. Bennich-Björkman nyanserar den uppfattning vi har av motiven för denna omfattande språk- och historieforskande verksamhet; huvudsakligen har den ju brukat förklaras genom hänvisningar till den götiska historieromantiken i stormaktstidens Sverige. Avhandlingsförfattaren kan emellertid peka på en rad konkreta juridiska, ekonomiska och politiska motiv, av vilka det allra mest påtagliga var nödvändigheten av att ha en funktionsduglig tolkning av de gamla lagarna. I fjärde kapitlet (»Kungens och rikets historieskrivare») tecknar Bennich-Björkman tillkomsten, utvecklingen och upplösningen av historiografämbetena. Sedan går han naturligt nog över till historisk epik och dramatik i femte kapitlet och granskar — samtidigt som han ger en historisk översikt — produktionsvillkoren för dessa genrer. Man får följa hur den historiska vers epiken och historieskrivningen på prosa stegvis åtskils alltmer och hur nationalspråket slår ut latinet. Under 1700-talet produceras en nationell epik på svenska huvudsakligen i huvudstaden och med anknytning till riksstyrelsen. Kapitel sex är en mer begränsad genomgång av kanslimännens insatser inom genererna personallier, äreminnen och medaljer. Kapitel sju slutligen ägnas åt den gustavianska hovteatern som studeras ur det ytterligare begränsade perspektivet »organisation och finansiering».

Författaren konstaterar på en knapp sida i inledningskapitlet under referat av den kände renässansforskaren Kristeller, att humanisterna under renässansen i regel stod mitt uppe i karriärer antingen som lärare eller som sekreterare-kanslerer. Humanisterna kan alltså inte betraktas som något slags kulturella freelanceskribenter. Bennich-Björkman tillfogar för sin del (s. 87): »Det är endast naturligt att vi skall kunna göra motsvarande iakttagelser i vårt svenska 1600- och 1700-tal som socialt och ekonomiskt väsentligen inte nått förbi renässanssamhället.»

Detta är kort sagt — i en annars föga lakonisk avhandling — men väsentligt för förståelsen av problematiken och man väntar sig en fortsättning. Man söker en jämförande diskussion, som kunde hjälpa läsaren att få perspektiv på det svenska skeende som här skildras med så många myllrande detaljer.

Man får vänta förgäves. I andra kapitlets översikt av kansliets och hovets framväxt alltifrån medeltiden jämför författaren visserligen i kapitlets allra första stycken (s. 92 f) med förhållandena i Tyskland, i stort sett efter Herman Schück. I kapitlet om historiograferna finns (s. 205) några anknytningar till Danmark och en inledande not där E. Fueters arbete *Geschichte der neueren Historiographie* nämns och viktiga arbeten om danska historiografer är förtecknade. Vid ytterligare ett par tillfällen — det gäller rena detaljjämförelser — åberopas Kristellers arbete. Men detta är praktiskt taget allt som finns i Bennich-Björkmans avhandling av jämförelser med förhållandena ute i Europa. Författaren har medvetet valt denna askes och avstår därmed tyvärr från att sätta in sina egna forskningsresultat i ett större, europeiskt sammanhang.

Det är visserligen besvärligt att leta fram relevanta arbeten på gränsen mellan socialhistoria och litteraturhistoria, inom ämbetshistoria och bland översikter med litteratursociologiska perspektiv. Men redan på de få veckor som står en opponent till buds är det möjligt att spåra värdefulla vetenskapliga arbeten om författarnas ställning i andra länder under den period som Bennich-Björkman behandlar. En introduktion ger ett modernt arbete som J. W. Saunders *The Profession of English Letters* (London & Toronto 1964) med sina litteraturanvisningar. En klassiker på området är den franske litteraturprofessorn Alexandre Beljames *Men of Letters and the English Public in the Eighteenth Century, 1660-1744, Dryden, Addison and Pope*, ett arbete som först utgavs på franska 1881 men har upplevt sin tredje reviderade upplaga så sent som 1948 (tr. London). Andra exempel på verk av betydelse i sammanhanget är följande:

Maurice Pellison: *Les Hommes de lettres au XVIIIe siècle* (Paris 1911); A. Brulés uppsats i *La Revue de France* 1928 (2, s. 684-711; 3, s. 63-90) med samma titel som Pellisons arbete; Georges Mongrédién: *La Vie littéraire au XVIIe siècle* (Paris 1947) — bl. a. om kungliga pensioner; A. S. Collins: *Authorship in the Days of Johnson, Being a Study of the Relation between Author, Patron, Publisher and Public, 1726-1780* (London 1927) och densammes *The Profession of Letters, A Study of the Relation of Author to Patron, Publisher, and Public, 1780-1832* (London 1928); Edwin H. Miller: *The Professional Writer in Elizabethan England* (Cambr., Mass., 1959); Raymond Williams: *The Social History of English Writers* (i densammes *The Long Revolution*, London 1961); H. J. Haferhorn: *Der freie Schriftsteller. Eine literatur-soziologische Studie über seine Entstehung und Lage in Deutschland zwischen 1750 und 1800* (Archiv für Geschichte des Buchwesens, V, 1962-64, s. 523-712) — med en omfattande litteraturförteckning.

Jag har inte kunnat finna att någon med Bennich-Björkmans energi och detaljrikedom i studiet har ägnat sin forskning enbart åt litterärt viktiga ämbeten knutna till hov, stat och ämbetskarriär. Men den utländska litteraturen har talrika påpekanden och utredningar om litteraturens relationer till statsmakt och hov och dessa maktcentras betydelse för den vittra litteraturens framväxt. Det hade funnits anledning till åtskilliga jämförelser i detaljanalyserna, men främst saknar man en samlad kortare översikt på något tiotal sidor över vad som framkommit i litteraturen om författarnas rekrytering, sociala ställning och roll i samhället före marknadshushållningens tid. Redan en sådan kortare sammanställning skulle ha kunnat ge perspektiv på de svenska förhållandena och bland annat visat eller åtminstone gjort sannolikt, att vad vi möter i Sverige är en eftersläpning — särskilt jämfört med England och Frankrike men även med Danmark. Här hade författaren t. ex. haft möjlighet att anknyta till Sven Møller Kristensens litteratursociologiska arbete *Digteren og samfundet i Danmark i det 19. Århundrede* (1942, andra uppl. 1965), där denne i inledningen framhåller att den danska litteraturen i stor utsträckning är beroende av borgerskapet redan under 1700-talet.

Det redovisade empiriska studiet är av imponerande mått. Men genom den osedvanligt asketiska linjen i förhållande till tidigare vetenskaplig litteratur blir empirin alltför dominerande i förhållande till teorin. Varför inte anknyta även till ett eller annat mer teoretiskt betonat arbete, som S. N. Eisenstadts *The*

Political Systems of Empires (London 1963). Det är en delvis historiskt-sociologiskt upplagd utredning av byråkrats roll och betydelse i en rad olika stater. Eisenstadt kan bli alltför spekulativ, men hans diskussion av hur utbildningssystem och kulturell organisation förhåller sig till politiska system och byråkrati saknar inte intresse för avhandlingens problematik.

Vid sin användning av den tidigare svenska litteraturen är avhandlingsförfattaren i allmänhet påfallande generös med hänvisningar och noter. En licentiatavhandling av Inger Sjødahl om *Staten och teatern i Sverige 1720-1810* (stencil 1967, Statsvet. inst. i Uppsala), vilken är upptagen i käll- och litteraturförteckningen, borde dock ha utnyttjats betydligt mer än som skett. Vad som hänt är väl att en alltför snabb läsning företagits av ett verk, som författaren sedan inte hunnit återvända till. En rad hänvisningar och jämförelser, ibland i noter och ibland i text, hade i varje fall varit motiverade.¹

*

Någon principiell uppfattning att litteratur-sociologiska studier inte bör innefatta analyser av själva texterna framföres ej av Bennich-Björkman. Tvärtom nämner han i sitt förord (s. 11) uttryckligen bland de frågeställningar som lockat honom att välja sitt ämne följande: »Fanns det ett samband mellan systemets yttre struktur och egenskaper hos de texter som producerades inom det?» Och då han längre fram i förordet uttrycker sin förhoppning, att hans avhandling även skall kunna bidra till förståelsen av litteraturen som institution i våra dagar, t. ex. beträffande »egenskaper hos de texter som produceras», så är ju detta ett uttryck för samma synsätt.

Men det studium av ämbeten med litterära funktioner, som författaren valt att ägna sig åt, har han givit en sådan omfattning i tiden — hela perioden 1550-1850 — och gjort så detaljerat institutionshistoriskt, att han med vissa punktuella undantag överhuvud taget inte får tillfälle att behandla den ur litteraturvetenskapens synpunkt centrala frågan om sambandet mellan systemet och de producerade texterna. Bennich-Björkman redogör utförligt för hur själva systemet bit för bit har byggts upp.

¹ Jfr. Sjødahl s. 50 med not 4 och Bennich-Björkman s. 377 med not 2; Sj. s. 58 f. med not 1 på s. 59 och B-B 379 med not 8; Sj. s. 62 f. och B-B s. 388 f.; Sj. s. 59 ff. och B-B s. 391 med not 7; Sj. s. 82 ff. jämte bilaga 2 och B-B s. 393; Sj. s. 89-92 och B-B s. 393.

Vi får inblick i hur det fungerar organisatoriskt och ekonomiskt. Men vi får inte veta vad som kommer ut ur systemet. Hur var de texter beskaffade som skrevs av författarna i ämbetskarriären? På sidan 401 möter t. ex. rubriken »Produktionen av texter för teatern». Går vi in i avsnittet finner vi underrubriken »Systemet för textproduktion» — och det är med detta steg det hela slutar. Man önskar ivrigt att författaren själv finge tillfälle att fortsätta och fullfölja sina forskningar med ännu ett led: texterna. Åtskilliga av de intressanta uppslag till textstudier, som han i flera fall låter avsluta kapitlen, borde bli utförda.

Det centrala och tyngst vägande i avhandlingen är nu de ämbets- och institutionshistoriska studierna. Det är fråga om detaljerade översikter och utredningar av grupper av mer »litterära» ämbeten, deras framväxt, utveckling, förändringar, organisation, finansiering och funktion. Författaren ger prov på en imponerande lärdom, redovisar omfattande arkivstudier och lämnar inte sällan nya bidrag till den personhistoriska forskningen. I kapitlet om antikvitetsverket och om historiograferna liksom i avsnittet om personalier, äreminnen och medaljer får vi även punktvis veta något om vad innehavarna av ämbetena producerade litterärt.

Givetvis hade det varit tänkbart att välja andra infallsvinklar: man skulle ha kunnat upprätta så fullständiga ämbetsserier som möjligt för de ämbeten som avgjort får anses vara av mest »litterär» typ. (Ansatser till detta finns bl. a. på sidorna 100, 101, 141, 145, 147 — se även noterna.) Sedan genom personhistorisk forskning utredas i vad mån just dessa personer bedrivit författarskap och hur det förhöll sig med bildningsgång och ämbetsmeritering i deras fall.

Kanske överväger dock nackdelarna med det antydda förbandet. Bennich-Björkman har onekligen genom sin energiskt drivna institutionella aspekt givit fasthet och stadga åt framställningen och vunnit intressanta resultat.

Det måste dock sägas att man ofta känner saknad efter en kompletterande och nyanseerande kasuistik, dvs. studier av konkreta »fall». Med den valda metodiken kan man inte få någon realistisk bild av alla de svärfångade omständigheter som spelade roll i karriären jämte de vittra meriterna: administrativt skicklighet men också börd, släktrelationer och förbindelser inom ämbetsvärlden, särskilt under frihetstiden partitillhörighet osv. Den för många diktning viktiga informatorstiden i karriären kommer knappast alls på tal då framställningen centreras kring hovet och kansliet. Att författarnas sociala status mätes efter *slutämbetet*, medan själva författarskapet kan ha infallit långt ti-

digare, är vidare en generell missvisning som är svår att undvika med författarens metodik.

Det envetna fasthållandet vid det institutionella perspektivet visar sig särskilt framgångsrikt när det gäller att skildra antikvitetsväsendet och dess författarämbeten. Vissa andra litterära ämbeten eller uppdrag inom hov- och kansli-sektorn eller med anknytning till den torde inte vara lika tacksamma att studera ur denna synvinkel och om dessa får man bara läsa några spridda rader eller notanmärkningar på skilda ställen. Det är svårt att bilda sig någon uppfattning om vilken roll följande har spelat:

translatorer av olika slag (t. ex. translator regius under 1600- och förra hälften av 1700-talet)
boktryckare, bl. a. tryckare på kanslistat
tidningsutgivare ('Posttidningen'; Inrikes tidningar)
kungliga bibliotekarier
kungafamiliens privatlärare
hovkleresiet (jfr. Westén, Svenska kongl. hovclericiets historia, tr. 1799 ff.)

Det är — för att ta det första exemplet — otillfredsställande att inte få någon samlad framställning om de för vår litteratur viktiga translatorerna utan bara möta enstaka personuppgifter och notiser ur diskussioner kring translatorämbetet, om olika typer av översättare osv. (s. 117, 242, 419, 420, 423, 444 not 56).

Ett annat litterärt ämbete som i stort sett lämnas därhän är korrektorsämbetet eller censursämbetet (1686-1766; därpå under 1800-talets första decennier hovkanslerexpeditionen som censurerande instans).

*

Första kapitlet om »Författarkarriären i det äldre samhället» är bokens omfångsrikaste och upptar närmare ett åttital sidor. Därtill kommer ett kapitel för att kunna fungera fordrar en bilaga på 35 sidor och att det avslutande skissartade avsnittet »Upplösningen» närmast anknyter till första kapitlet. Arbetets viktigaste litteraturvetenskapliga och litteratursociologiska frågeställningar presenteras inom dessa avsnitt och i första kapitlet jämte bilagan redovisas också en omfattande statistisk undersökning. Min recension kommer i fortsättningen att koncentreras till en granskning och diskussion av de nämnda partierna.

Bennich-Björkman polemiserar i inledningen till första kapitlet mot benägenheten hos svenska litteraturhistoriker att se yrkesförfattare i gångna epokers diktare — och detta långt innan det fanns några samhällseliga och ekono-

miska förutsättningar för ett yrkesmässigt författande. Diskussionen med framför allt Schück om begreppet yrkesförfattare har författaren i stort sett fört på ett övertygande sätt. Han borde dock ha fäst större avseende vid att många vitterhetsidkare särskilt under studieåren försökte vinna stöd i karriären eller skaffa sig dusörer genom dedicerings eller försäljning av litterära alster.

Författarens andra stora polemik på inledningssidorna gäller litteraturhistoriens teckning av avsikterna bakom och innebörden i Gustaf III:s stiftande av Svenska akademien 1786. Schück har i sin historik över Svenska akademien hävdad att Gustaf III »adlade» litteraturen genom att placera fyra rådherrar i akademien tillsammans med Kellgren och andra med främst författarmeriter. Bennich-Björkman gör det befogade påpekandet att samtliga författare som Gustaf III satte in i akademien var välavlönade ämbetsmän och kan karaktäriseras som »ämbetsförfattare» snarare än »marknadsförfattare» (yrkesförfattare).

Men därav följer knappast att skillnaden mellan riksråden och de övriga skulle kunna »mest reduceras till en skillnad i ålder» (s. 23). Bennich-Björkman gör det för lätt för sig, när han skjuter sönder några svaga led i Schücks argumentering men inte på allvar diskuterar den centrala sakfrågan: hur upplevde *samtiden* Gustaf III:s akademi och dess tillkomst, hur såg man på den sociala indelningen i herrar och män som bland annat framträdde vid tillkomsten av denna institution?

Senast har Sven Delblanc berört dessa frågor i sin avhandling *Ära och minne* (s. 241-243) och i sin uppsats »Herrarna» i Svenska akademien (*Sammlaren* 1957); den senare studien har Bennich-Björkman ej alls anfört eller tagit hänsyn till. Mot Bennich-Björkmans hävdande av att rangskillnaderna mest var en åldersfråga står Delblancs sammanfattning: »Socialt höjde sig alltså Höpken, Scheffer, Hermanson och Fersen skyhögt över sina akademiska kolleger.» I bägge fallen är ståndpunkterna något drastiskt formulerade, men hittills förebragta fakta stöder Delblanc (och före honom Schück) snarare än Bennich-Björkman. I *Sammlaren*-uppsatsen kan Delblanc f.ö. visa att tanken att »herrarna» skulle höja akademiens, författarnas och litteraturens anseende möter redan i ett direktörstal av Suard, hållet i Franska akademien den 15 juni 1784 i Gustaf III:s närvaro.

Vad som är känt om samtida individuella upplevelser av författarrollen i det slutande 1700-talets samhälle bestyrker inte heller Bennich-Björkmans tes. Vid disputationen pekade andreopponenten Lars Gustafsson på Kellgrens artikel Om Witterhets-Academier, Deras förmo-

ner och brister (Stockholms Posten 22 nov. 1782; SFVS IV s. 286 ff.). Den är ett uttryck för de komplikationer och den osäkerhet som Kellgren upplevde i sin svärdefinierade författarroll och innehåller ett engagerat försvar för författaren — som ringaktas i Sverige jämfört med ämbetsmannen. Det kan tilläggas dels att Kellgrens så kallade »K och k-brev» också vore av stort intresse vid en analys av hans syn på författarrollen i Gustaf III:s Sverige, dels att redan Lennart Josephson inlett analysen av dessa frågor i sin avhandling *Kellgren och samhället* (1942). Josephson berör både Om Witterhetens-Academier och andra texter, vilka är reaktioner på Kellgrens egen grupps position i samhället jämfört med »de storas» ställning.

Bennich-Björkman inleder sin polemik mot Schück med att (på s. 21) citera ett stycke ur dennes framställning om Svenska akademien; det är ett av flera ställen i Schücks litteraturhistoriska författarskap, där denne på ett överdrivet sätt har betonat att poeten och tiggaren en gång likställdes i förordningarna. Redan i föregående avsnitt av sitt kapitel har Bennich-Björkman visat hur diskutabel denna schückska framställning är. Det hade i den senare polemiken om Svenska akademien varit större anledning att citera den mening hos Schück, som närmast föregår det anförda stället. Här skriver Schück: »Ett samfund av blott litteratörer — låt vara av Kellgrens, Leopolds, Bellmans, Thorilds och Lidners betydelse — hade i den allmänna opinionen på 1700-talet säkerligen ej tillmätts samma rang som ett, där Höpken, Scheffer och Fersen stodo vid Kellgrens sida.» Det är en formulering som fortfarande står sig.

*

En av litteratursociologins angelägnaste uppgifter just nu torde vara att skapa rimliga *standard-listor* som förtecknar författarurval från olika litterära perioder. De skulle kunna användas inte bara vid litteraturvetenskapliga undersökningar med socialhistoriska målsättningar utan även vid exempelvis motiv- och stilhistoriska studier. Raymond Williams har alldeles rätt, när han i kapitlet om *The Social History of English Writers* i *The Long Revolution* (London 1961) efterlyser en sådan *standard list* över de engelska författarna. En livlig vetenskaplig diskussion pågår om effekterna på de litterära texterna av sådana faktorer som författarnas sociala härkomst, deras bildningsgång, deras sätt att tjäna sitt levebröd och deras publik (den publik de väntar sig, men också den de verkligen får). De studier som publiceras lider dock ofta — som Williams med rätta framhåller — av den svagheten, att teorierna testas på författar-

urval som forskaren själv sammanställer; de blir alltså mer eller mindre medvetet utvalda för att bevisa det de skall bevisa.

Bennich-Björkman har haft denna risk alldeles klar för sig. Han överläter åt andra personer, som varit ute i andra ärenden, att välja åt sig. Han har för sin statistiska undersökning av författarnas ställning i det äldre samhället stannat för att godta L. Hammarskölds och P. A. Sondéns urval — två litteraturbedömare som befann sig etthundrettio år närmare de behandlade perioderna än vi och arbetade med ett vidare litteraturbegrepp (»vitterhet») än de flesta senare svenska litteraturhistoriker. Bennich-Björkman har helt enkelt tagit andra upplagan (1833) av L. Hammarskölds av P. A. Sondén översedda litteraturhistoriska översikt *Svenska vitterheten* (SV) och lagt den till grund för sina statistiska sammanställningar och analyser av de svenska författarnas »sociala profil».

Någon nämnvärd diskussion om hur valet av författare borde ske förekommer inte. Det sägs endast att urvalet måste vara relativt lättbearbetat, ej för snävt och »åtminstone inte uppenbart tendentiöst i förhållande till det vi vill komma åt, nämligen författarnas sociala profil». Bennich-Björkman har alltså stannat för ett litteraturhistoriskt urval som redan är gjort i en översikt, dvs. ett urval som är »i viss grad bestämt av vederbörande litteraturhistorikers estetiska värderingar». Detta torde dock »hjälpigt duga som underlag för en bild i stora drag av författarnas villkor i det äldre samhället». Med ännu en vagt formulerad reservation heter det hos Bennich-Björkman: »Givetvis fyller ett sådant urval inte mera strikta krav på representativitet.»

Men skall man vara riktigt metodiskt sträng — och det bör man nog vara i ett så viktigt fall som detta — får man inte förutsätta någonting alls om representativiteten i ett litteraturhistoriskt urval utan prövning. Ur större grupper måste man självfallet göra urval eller stickprov; innan urvalet godtas undersöks på olika sätt dess representativitet. Här har visserligen Hammarsköld-Sondén och inte författaren själv valt undersökningsmaterialet, men det minskar inte angelägenheten i att pröva representativiteten. Det är en omfattande och litteraturhistoriskt grundläggande statistisk undersökning som skall inledas och urvalsproblemet borde ha ägnats all tänkbar uppmärksamhet. Om man exempelvis jämförde med produktionen under några provår av den undersökta perioden skulle man finna om SV drovt missgynnar någon genre eller författartyp.

Ur litteratursociologisk-metodisk synpunkt hade det varit bästa att helt och hållet utgå från

produktionen och ej från litteraturkritikens och litteraturhistoriens urval; i så fall skulle kortare tidsperioder, ett slags provytor lämpligt fördelade över hela epoken, ha utvalts och undersökts. För inte minst 1700-talets del erbjuder denna metodik emellertid betydande svårigheter på grund av det bibliografiska läget. Det bör erkännas att en sådan undersökning först kan inledas efter noggrann prövning. Men det förvånande är att författaren över huvud taget ej diskuterar denna fråga.

För tiden efter 1830 (då den linneströmska bibliografin börjar) måste man självfallet vid liknande undersökningar hämta sitt urval ur hela den författarpopulation som nationalbibliografin registrerar. En vanlig invändning bör här bemötas: en sådan metodik behöver ingalunda betyda att litteratursociologin måste avstå från att ägna de i diktkonstens historia viktiga *kvalitetsförfattarna* särskild uppmärksamhet. Tvärtom skulle det vara av största intresse att få en statistik, som ur olika socialhistoriska aspekter jämförde *kvalitetsförfattarna* (de som ingår i litteraturhistorikernas översikter) med *populärförfattarna* eller *kvantitetsförfattarna* (de som dominerar utgivningen volym- och upplagemässigt).

Den problematik som senast behandlats berör dock bara sista decennierna av Bennich-Björkmans undersökning. Det återstår att mer konkret diskutera representativiteten i hans — dvs. Hammarskölds och Sondéns — urval. Detta kräver emellertid först en närmare presentation av Bennich-Björkmans arbetsmetodik.

*

Det författarurval för perioden 1640-1809, som Bennich-Björkman har hämtat ur SV, består av 353 personer sedan några ur kvantitativ synpunkt oväsentliga uteslutningar gjorts (medlemmar i vittra sällskap som ej omtalas som författare till namngivna verk). Han söker placera alla dessa 353 personer efter utbildning, typ av yrkesbana, slutsteg i karriären och rang. Endast 4 ej medräknade personer (nämnda s. 413) har han gått bet på att uppspara. Som personhistorisk forskningsinsats kan detta inte karaktäriseras annat än som en verklig bedrift och man får genom alla noterna i bilagan en uppfattning om vilket svårt och tidsödande arbete det har varit fråga om.

Själva excerperingsarbetet ur SV för tiden 1600-1809 är gjort med stor noggrannhet. Ett par tillägg (Stjernecrantz och Geisler) på rättelsidorna i SV kunde dock ha iakttagits.

Någon restkolumn håller sig Bennich-Björkman inte med och efter ett vägande för och emot, redovisat i notapparaten, blir var och en instoppad i ett bestämt fack. (Den som vill

följa, hur avhandlingsförfattaren i kinkiga fall går till väga kan t. ex. studera noter om Wexonius s. 420, Hiärne s. 422, Öhrwall s. 427, Broen s. 433, af Lund s. 437, Manderfelt s. 437, Sparrsköld s. 441 f, Stenborg s. 442, Bagge s. 443 f, Björn s. 444, Hallman s. 445.) Man möter — exempelvis bland de uppräknade — svårbeslutade placeringar, vars berättigande man länge skulle kunna diskutera.

Det hade varit rimligare att inte beträffande personer från 1600- och 1700-talet alltid eftersträva en bestämd placering inom det givna frågeschemat. De svåraste och mest motsägelsefulla fallen liksom de fall, där personhistorien ter sig allra bräckligast, hade hellre kunnat placeras i en »vet-inte»-kolumn — givetvis inte en gång för alla för samtliga frågeställningar utan i något bestämt avseende, t. ex. beträffande det svårbestämda slutsteget i karriären. Här möter en rad särskilt intrikata avväganden, exempelvis: Hur tidigt skall en ämbetsman bli lantjunkare, godsförvaltare eller rörelseidkare för att dessa yrken skall anses vara slutsteg i karriären och inte bara en reträttplats? Frågan gäller alltså om vederbörande skall placeras i kategorin Övriga (fria yrken) eller Världsliga ämbeten.

SV:s författare har i viss mån kompletterat sin egen framställning och botat dess brister på det sättet, att SV under perioden 1810-32 upptagit vissa namn som borde varit med i den föregående perioden. Sondén skriver (SV s. 529) att han »med afseende på de namn i vår Literatur, som Hammarsköld förbigått, funnit sig föranlåten att upptaga skrifter, som utkommit till en del långt före denna period» [1810-1832]. Om Bennich-Björkman beaktat detta hade t. ex. Jonas Hallenberg (f. 1740) och Georg Adlersparre (f. 1760) inte behövt lysa med sin frånvaro i hans författarrolla. Totalt har åtminstone 21 skrivande personer födda redan före 1780 kommit med i SV:s sista period som kunde kallas den romantiska. En del av dem hör naturligt hemma i föregående period.

Avhandlingsförfattaren har alldeles rätt i att SV:s periodindelning är genomförd »på ganska lösliga grunder» (s. 413) och jag avstår från att ge fler exempel på diskutabla placeringar; även tidigare perioder innehåller felplacerade författare. Bennich-Björkman fortsätter: »Jag har varit föga inställd på att spela ut perioderna mot varandra och konstatera förskjutningar mellan dem. I stället har jag betraktat dem som i sak skäligen godtyckliga men för överskådlighetens skull ändå nyttiga avgränsningar inom en från här aktuella perspektiv rätt enhetlig epok.»

Bennich-Björkman har med den motive-

ringen nöjt sig med att göra några enstaka omflyttningar inom sitt material vid särskilt frapanta felplasseringar mellan perioderna. Han har vidare sammanfört SV:s kelligrenska och leopoldska perioder till en enda gustaviansk period. Det citerade resonemanget förutsätter — utifrån vad som är bekant genom författarens övriga ämbetshistoriska studier — att den undersökta perioden är »en från här aktuella perspektiv rätt enhetlig epok». Men det är ju bland annat just detta som skulle bevisas genom det stora och mödosamma uppådet av de 353 vitterhetsidkarna, som avhandlingsförfattaren grupperar i tidsindelade tabeller.

De för hela materialet påfallande kronologiska bristerna i SV:s uppdelningar borde ha föranlett en radikal åtgärd som inte varit särskilt arbetskrävande om den skett på ett tidigt stadium av undersökningen: en konsekvent gruppering av SV:s författarmaterial efter födelseår. När Raymond Williams (a. a., 1961) gjorde en motsvarande studie — om också i mindre skala — av engelska författarens bildningsbakgrund och sociala profil, valde han att släppa epokindelningen i det standardverk han byggde på. Han utgick i stället från födelseåren, men med en välmotiverad modifikation: en författare placerades in i den period som råde när han uppnådde sitt tionde år. Vid den tiden kan den mer »vittra» skolningen — estetiskt och ideologiskt — anses börja. Sedan Williams genomfört denna uppdelning ställde han tre typer av frågor till sitt urval: a) socialt ursprung b) uppfostran c) hur tjänade man sitt bröd. Periodlängden i Williams' lilla intressanta *pilot study* varierade inte utan var konsekvent ett halvt århundrade.

*

Jag återgår till frågan om representativiteten i SV:s urval.

En iögonfallande brist är att den omfattande och ur karriärsynpunkt viktiga vittra litteraturen på *latin* helt saknas i SV och därmed i avhandlingens statistiska analyser. Redan detta förhållande, som avhandlingsförfattaren själv nämner (s. 26), skulle ha kunnat föranleda val av någon annan litteraturhistorisk översikt, exempelvis Meijers Svenskt literaturlexikon (1886) där latinpoeter medtagits. Anses SV:s urval efter prövning likväl lämpligare hade det varit all anledning att *komplettera* det beträffande latinpoeterna. Det hade relativt lätt låtit sig göra genom att bearbeta J. H. Lidéns *Historiola litteraria poetarum Svecanorum* (1764 ff) med dess fortsättningshäften av E. M. Fant (1801 ff) eller genom att företa ett urval efter kvantitativa grunder ur linköpingslektorn Samuel Älfs handskrivna antologi från 1770-

talet över svenskar som övat vitterhet på latin. Den voluminösa Älfska antologin i Linköpings stifts- och landsbibliotek, som aldrig trycktes (den kom till just vid den stora latindiktningens slut), upptar till 9/10 *andra* namn än dem som finns i SV och därmed i avhandlingens namnlistor. Där kommer nu även sådana i avhandlingstexten viktiga personer som »rikspoeten» Gustaf Litou och hans efterträdare Johan Corylander att saknas.

Det bör diskuteras om inte den författarlista, som är föremål för statistisk bearbetning, i själva verket är påtagligt anakronistisk även i ett annat viktigt avseende. I avhandlingens tabell 1 (s. 32) lämnas uppgifter om författarnas fördelning på »världsliga ståndet, andliga ståndet och övriga». För andliga ståndet uppges procenttalen 23, 28 och 28 för stiernhielmiska, dalinska resp. gustavianska perioden. Men får man inte när man tar del av något av eftervärlden föga sorterat urval — listor över utkomna böcker, ett bevarat bibliotek, bibliografier av olika slag osv. — en annan bild av svensk vitterhet på 1600- och även 1700-talet? Fler »andliga» författare förefaller att ha varit verksamma än som framgår av tabellen och en stor del av vitterheten tycks vara just en andlig vitterhet.

Naturligtvis föreligger inte någon absolut överensstämmelse mellan författandet av andlig vitterhet och tillhörighet till andliga ståndet. En medlem i gruppen världsliga som Magnus Gabriel de la Gardie är överhuvud taget med i urvalet för sina psalmers skull. Det finns fler sådana exempel. Men å andra sidan var ju många präster främst författare av världslig vitterhet. Och man bör i sammanhanget erinra sig att *alla* prästvigda, även de som var verksamma som lärare, av Bennich-Björkman föres till gruppen andliga.

Jag har på den tid som stått till buds försökt göra vissa kontroller. Jag har först granskat de rader som SV skriver om samtliga som Bennich-Björkman tar upp som »andliga». Man finner i SV naturligtvis de stora, självskrivna representanterna för andlig vitterhet: Kolmodin, Spegel, Swedberg, C. J. Lohman, Franzén, Carl Peter Hagberg, Lehnberg, Lindblom, Wallin, Samuel Ödmann. Men i övrigt är det ett ganska speciellt urval av skrivande präster. En rad av dem som hos Bennich-Björkman placeras in i andliga ståndet har främst kommit med i SV för att de skrivit *världslig* vitterhet, särskilt då översättningar. I åtskilliga fall nämns exempel ur de andliga vittra genrerne endast apropå något världsligt arbete av samme författare. Andra prästmän eller lärare torde ha kommit med bara för att Hammarsköld vill få tillfälle att hugga huvudet av en litterär klåpare. Dessa

spridda iakttagelser förstärker misstanken att vad som kommit med i SV ur 1600- och 1700-talets andliga vitterhet är tämligen tillfälligt och i minsta laget med hänsyn till produktionen.

Peter Wieselgren har onekligen en historiskt rättvisande indelningsgrund, när han i sitt stora översiktsverk *Sveriges sköna litteratur* (1833-49) skiljer mellan *Kyrkans sköna litteratur*, som tillerkänns en särskild del, och *Statens sköna litteratur*. Jämför man SV:s namn för »andliga» med Wieselgrens finner man att av de 95 »andliga» i SV är endast 43 överhuvud taget nämnda hos Wieselgren i hans omfattande framställning om *Kyrkans sköna litteratur*; här upptas dock ett synnerligen stort författarurval.

Frågan om den andliga vitterheten i SV och dess författare kan också prövas med utgångspunkt från Gösta Lexts avhandling *Bok och samhälle i Göteborg 1720-1809* (1950) med dess stora bouppteckningsmaterial. Lext har granskat uppgifter om 20 000 böcker, varav 35% inte kunde specificeras på grund av knapphändiga uppgifter, 16% var icke religiös litteratur (mest bestående av spridda enskilda volymer) och hela 48% utgjordes av religiös litteratur.

Den religiösa litteratur som Lext kunnat förteckna var till inte ringa del en översättningslitteratur, men 40 författare av svenska originalarbeten av alla slag inom den andliga vitterheten finns med i Lexts boklistor över verk som förekommer i fem bouppteckningar eller mer. Endast 6 av dessa upptas i SV-urvalet (Wieselgren har 28).

Jag har i jämförande syfte försökt åstadkomma en motsvarighet till tab. 1 hos Bennich-Björkman (s. 32) och byggt på Meijers Svenskt litteratur-lexikon (1886). Vid detta arbete har jag — liksom tidigare avhandlingsförfattaren — fått biträdeshjälp av excerptister vid Avdelningen för litteratursociologi. (För materialsamlingen till nedanstående tabell svarar främst fil. kand. Hans Olof Johansson.)

Meijer biografierar ett stort antal författare som ej har publicerat vittra skrifter. Om man utesluter alla dessa jämte de fall som vid en snabbgenomgång ter sig tveksamma och fordrar ingående granskning, så återstår en författarpopulation på 476 personer som följande tabell beskriver med hänsyn till slutsteg i karriären. Alla författare som finns i Bennich-Björkmans material har placerats i olika perioder på samma sätt som i hans statistik, oavsett födelseåren. Alla andra hos Meijer har däremot placerats efter födelseår i enlighet med den ungefärliga beskrivning, som Bennich-Björkman lämnar, av hur födelseåren fördelar sig i SV-materialet

mellan stiernhielmska (I), dalinska (II) och gustavianska (III) perioderna.

Det är inte tillrädligt att göra detaljjämförelser mellan sifferserierna byggda på Meijer resp. SV. Redan tanken på att SV varit en av Meijers allra viktigaste källor manar till försiktighet. Man vågar dock säga att en betydande skillnad föreligger mellan Meijers och SV:s material just vad beträffar det andliga ståndet som ju har en vida större representation i Meijers mer lexikografiskt präglade verk. (Det är givetvis hela tiden författare av vitterhet som jämförelserna gäller.)

Det kan även sägas att den statistiska sammanställningen efter Meijer uppvisar en sjunkande andel författare med världsliga ämbeten under dalinska perioden (II) — kanske sammanhängande med kungamaktens nedgång? — medan motsvarande procenttal för SV-urvalet är anmärkningsvärt konstanta.

Vid mina försök att belysa representativitetsproblemet har jag av tidsskäl varit tvungen att utgå inte som sig borde från hela författarpopulationen under vissa slumpmässigt valda år utan från översikter och liknande av den andliga vitterheten och från andra urval (Meijer) än SV. Jag kan inte siffermässigt precisera missvisningen i SV, men det torde vara uppenbart att SV inte har ett historiskt adekvat urval av andlig vitterhet och att detta lett till att författarna av andliga ståndet blivit underrepresenterade.

I sin tabellkommentar skriver avhandlingsförfattaren (s. 34): »En intressant sida av saken är att författarna i det andliga ståndet är knappt hälften så många som i det världsliga för epoken som helhet.» Så vitt jag kan finna medger inte SV:s författarurval att man drar sådana slutsatser med några anspråk på allmängiltighet.

*

Bennich-Björkmans statistik slutar 1809, men han har i avhandlingen — såsom redan under rubriken berättar — ambitionen att nå fram till mitten av 1800-talet. Han finner följaktligen också (s. 26) att i ett avseende hade författarurvalet i Schücks litteraturhistoria varit att föredra framför det i SV. Schück gör nämligen inte halt »så tidigt som Hammarsköld-Sondén utan täcker hela 1800-talet». Men det nämns inte att SV innehåller ännu en period 1810-1832 som kunde ha bearbetats. Den behandlas på 90 sidor mot leopoldska periodens 75 sidor och är rubricerad »Bibliographisk öfversigt öfver svenska vitterheten, 1810-1832; af P. A. Sondén».

Att Sondén står som författare är inget skäl att rata det sista avsnittet. Dels har Sondén

Fördelning på Världsliga ståndet, Andliga ståndet och Övriga för vittra författare upptagna i Meijers Svenskt literatur-lexikon

(Inom parentes under varje sifferrad anges motsvarande tal i Bennich-Björkmans avhandling, tab. 1.)

Födelseår	Period	Världsliga		Andliga		Övriga		Totalt antal
		ant.	proc.	ant.	proc.	ant.	proc.	
1600-1699	I	97 (57)	57,7 % (65,5 %)	58 (20)	34,5 % (23 %)	13 (10)	7,7 % (11,5 %)	168 (87)
1700-1749	II	70 (79)	46,3 % (60 %)	67 (37)	44,4 % (28 %)	14 (16)	9,3 % (12 %)	151 (132)
1750-1779	III	83 (80)	52,9 % (60 %)	55 (38)	35 % (28 %)	19 (16)	12,1 % (12 %)	157 (134)
Summa		250 (216)	52,5 % (61 %)	180 (95)	37,8 % (27 %)	46 (42)	9,7 % (12 %)	476 (353)

nedlagt ett stort arbete på hela verket sådant det föreligger i andra upplagen 1833 och söker nära följa Hammarskölds intentioner. Dels har Hammarsköld själv redan i första upplagan 1819, om också kortfattat, tagit upp drygt ett sextiotal av de 163 författarnamn som i 1833 års upplaga förekommer i den sista perioden 1810-1832. I SV 1833 har det visserligen inte kunnat bli tal om att Sondén för den samtida litteraturens del skulle teckna några sådana större diktarporträtt som Hammarsköld hade tecknat av en handfull 1700-talsdiktare. Men den olikheten betyder ingenting för en statistisk undersökning; i övrigt har slutavsnittet i SV ungefär samma uppläggning som de tidigare huvudpartierna.

Jag har gjort en beräkning byggd på SV för tiden 1810-32 — den romantiska perioden — och funnit 163 författare, vilka fördelar sig så:

Världsliga	Andliga	Övriga	S:a
68 (41,7 %)	55 (33,7 %)	40 (24,5 %)	163

Den gustavianska perioden i Bennich-Björkmans sammanställningar uppvisar följande siffror, vilka anföres för jämförelsens skull:

Världsliga	Andliga	Övriga	S:a
80 (60 %)	38 (28 %)	16 (12 %)	134

Det hade varit en fördel för avhandlingsförfattaren att kunna hänvisa till ett siffermaterial även för tiden 1810-32. Hans tabeller hade blivit intressantare och kommit att rymma mer av utvecklingen mot marknadshushållningen och mot upplösningen (som avhandlingens sista avsnitt heter) av det gamla systemet med litterära ämbeten.

Kanske finns det dock ett skäl — utom det redan angivna som jag ej är benägen att acceptera — till att författaren tvekat inför att ta med den sista perioden. När jag sysslade med att sammanställa statistiken ovan, blev jag övertygad om att det åtminstone fr. o. m. slutet av 1700-talet behövdes en mer detaljerad uppdelning än den Bennich-Björkman arbetar med. Han grupperar ju sina författare efter slutämbe eller motsvarande. Men varje långvarigare engagemang inom en yrkes- och samhällssektor borde få sin notering. Det system som valts för avhandlingen förmår inte tillfredsställande fånga den omvandling av författarnas villkor som — bl. a. genom pressens framväxt — börjar redan vid 1700-talets slut. Personer som skriver vittra skrifter vandrar allt oftare i sin yrkesverksamhet från en sektor av samhället över till en annan. Detta måste kunna beaktas i en socialhistorisk författarundersökning, om det nu förhåller sig så som Bennich-Björkman antyder i förordet: tillhörigheten till olika 'institutioner' inom samhället sätter på ett ofta avgörande sätt sin prägel på texterna. För min del är jag också övertygad om att det verkligen är så. Men det kan självfallet vara fråga om både positiva och negativa reaktioner. Ett tänkvärt exempel, typiskt för sin tid, är Almqvist. Hans diktning ger utomordentligt betydande exempel på att tillhörigheten till skilda samhällssektorer som ämbetsvärlden, skolväsendet, kyrkan och tidningsvärlden verkligen kunde vara av djupt ingripande betydelse för själva författarskapet, dess form och budskap.

*

Bo Bennich-Björkmans avhandling behandlar ett omfattande och krävande ämne och rör sig över en lång tidsepok. Sammanfattningsvis bör

det sägas att den i väsentliga partier har karaktären av grundforskning och att en rad utmärkta uppslag till nya undersökningar framkastas.

Det är en i många avseenden lärd framställning. Noterna får ofta karaktären av små bibliografier och författaren delger gärna läsaren sitt omfattande personhistoriska vetande i text och noter. Lärdomen och utnyttjandet av ett osedvanligt stort arkivmaterial imponerar, men huvudlinjerna kan stundom bli svåra att följa just på grund av utförligheten.

Den metodik som författaren valt ger en tydlig bild av hur litteraturproduktionen länge i hög grad var knuten till ämbetskarriären. Andra motivationer för litterärt skapande diskuteras däremot inte. Förvisso förhåller det sig också så för 1600- och 1700-talets del att vad författaren kallar ämbetsförfattare dominerar den svenska litteraturen. Mot författarens huvudresultat opponerar jag inte. Värdet av siffrorna i tabellmaterialet finner jag dock svårbedömt, eftersom representativiteten i SV:s urval inte har prövats av författaren och eftersom företrädare för latinpoesin saknas och den andliga vitterheten på ett ohistoriskt sätt torde vara underrepresenterad.

Det bör observeras att det valda frågeschemat inte ger möjlighet att tillfredsställande siffermässigt fånga den större rörlighet inom systemets ram som börjar växa fram under 1700-talet. Den fria marknaden får ökad betydelse för hela författargruppen; även de litterärt verkamma ämbetsmännen drar nytta av denna vidgade marknad, som bl. a. beror på tidningspressens expansion och — förmodligen — ett sakta stigande antal läsare.

Det stora inledningskapitlet jämte bilagan och slutavsnittet behandlar ett ämne som skulle ha behövt en egen avhandling. Att författaren hamnat i ett besvärligt mellanläge mitt emellan avhandling och provundersökning framträder tydligt vid en närmare granskning. Min kritik av kap. 1 får alltså ses mot bakgrund av att författaren här givit sig i kast med uppgifter, som egentligen kräver en mer differentierad statistik och överhuvud taget en betydligt utförligare framställning med fler infallsvinklar än författaren nu rimligen kunnat orka med.

Bo Bennich-Björkmans avhandling har be-tecknats som banbrytande och jag vill gärna instämma i vissa, viktiga avseenden. Den bör få stor betydelse för den svenska litteraturvetenskapliga forskningen genom att Bennich-Björkman — utgående från sitt arbete om Termen litteratur — framgångsrikt arbetar med ett vidare litteraturbegrepp än som varit vanligt. Avhandlingen röjer ny mark som ämbets- och institutionshistoria och den fortsätter en kart-

läggning av litteraturen som system och institution i äldre tider som i viss mån inlets inom vår barockforskning.

Det har varit min uppgift att särskilt söka belysa de mer diskutabla sidorna av det imponerande verket. Jag anser det beklagligt att Bennich-Björkman inte för sin del funnit det möjligt att göra den historiska redogörelsen mindre utförlig eller att koncentrera sig till en kortare period eller till ett par generer. Då hade han kunnat fortsätta längs den väg, som hans analysmodell utpekar, och även studerat litterära texter som det undersökta systemet producerar. I så fall hade boken blivit berömvärd på ännu ett sätt — genom att i ett och samma litteraturvetenskapliga arbete ta det viktiga steget från institutions- till textanalys.

Den statistiska undersökningen är en stor arbetsprestation redan genom all den personhistoriska forskning som har krävts för att sammanställa basuppgifterna. Men medan avhandlingen i övrigt är full av intressanta uppslag är diskussion och kommentarer kring själva författarurvalet föga uppslagsrika ur metodisk synpunkt. Avhandlingen saknar här anknytning till utländsk litteratur, vilket också i stort sett gäller den historiska delen.

Bo Bennich-Björkman har presenterat en djärv och resultatrik avhandling som i hög grad kan stimulera till vidare forskning. Givetvis blir hans ämbetshistoriska studier den naturliga utgångspunkten för framtida forskning om den svenska författargruppens sociala profil i äldre tid. Man ville hoppas att författaren själv finge tillfälle att genomföra sådana fortsatta studier. Inte minst gäller det den skiftesrika tidsperiod, i avhandlingen kallad Upplösningen, då även ämbetsförfattarna successivt alltmer inriktar sin alstring mot den nya marknad som erbjöds genom medelklassens framväxt.

Lars Furuland

Ulf Boëthius: *Strindberg och kvinnofrågan vill och med Giftas I.* (Akad. avh. Sthlm.) Prisma. Sthlm 1969.

Ulf Boëthius har i sin avhandling följt en linje i Strindbergs utveckling som tidigare korsats av många forskare men som här för första gången ses i sitt sammanhang. Uppgiften kan synas otacksam eftersom så många intressanta bitar redan avbetats, men avhandlingen visar att den ändå varit givande. Den ställer emellertid sin kartläggare inför en rad besvärligheter, om han som Boëthius gjort söker ställa in Strindberg i tiden. Att undersökningen begränsats till de första 15 åren av Strindbergs författarbana är väl motiverat, då ju året 1884 som redan Karl